

עלא חליחל - "להתראות עכו"

עלא חליחל - להתראות עכו (תרגם מערבית יוני מנדל) הוצאת עם עובד תשע"ח - 2018, 298 עמ'.

המסגרת ההיסטורית של ספרו של חליחל היא ברורה ומוגדרת. החל מ-24.3.1799 ועד לתאריך 30.5.1799, קצת למעלה מחודשיים ימים. חודשיים שבהם התרחש המצור הכושל של כוחות נפוליאון על עכו. אלא שלתקופת זמן קצרה זו הצליח חליחל לדחוק עולם ומלואו.

האירועים ההיסטוריים ידועים בעיקרם. כוחותיו הצרפתיים של נפוליון שישבו במצרים יצאו לארץ ישראל, כבשו את יפו רמלה וחיפה ולאחר מספר קרבות עלו על עכו שהייתה בשליטתו של אחמד אל-ג'זאר ('הקצב'). התכנית הייתה לכבוש את עכו ולאחד אחר כך כוחות מזרחיים נוספים שהמתינו לראות מי המנצח, בטרם יחליטו למי להצטרף (כגון הנוצרים-מארוניים, הדרוזים, והבדואים). חלומו של נפוליאון היה לעלות על דמשק, ומשם על קונסטנטינופול (איסטנבול של ימינו), ואחר כך להגיע לאירופה ממזרחה. לימים נאמר כי נפוליאון בסוף ימיו טען כי אם היה מצליח לכבוש את עכו, היה משנה את העולם, וכי גורל המזרח כולו נקבע בגלל עכו.

אלא שהקרב על עכו לא היה קל כל כך. בניגוד ליפו שאת חומותיה הפיל נפוליאון תוך ארבעה ימים,

החזיקה עכו מעמד חמישים וארבעה ימים עד אשר התיימש נפוליאון מכיבושה. על עכו הגן אחמד אל-ג'זאר, שידוע היה בכינויו 'הקצב'. זאת בשל מנהגו לצוות על הטלת מומים באנשים, קיצוץ אף/אוזן/יד, הוצאת עיניים, ושאר עינויים קשים כיד הדמיון הטובה עליו. אל-ג'זאר היה ידוע גם בהתקפות הזעם הפראיות שלו שבעיצומן היה דוקר והורג דווקא את הקרובים אליו. לדעת רוב המומחים היה בסוף ימיו כנראה פרנואיד מוחלט. קל להבין זאת אם רואים את תולדות חייו. מדובר במי שנולד נוצרי בבוסניה, ברח לקושטא מסיבות לא ברורות, התאסלם, ועלה לגדולה בצבא הסולטאן לאחר היסטוריה ארוכה של בגידות, התנקשויות, וסתם מקרי מזל שהעלו אותו לגדולה. היה לו הרמון שבו נשים רבות, אך

לא ידוע על ילדים שנולדו לו, מה שלא תרם במיוחד כנראה למצבו הנפשי. בזמן המצור היה קרוב לגיל שמונים, גיל מופלג באותה תקופה.

כישלוננו של נפוליון נבע לא רק מכישרונות חייליו של ג'זאר, אלא בעיקר בשל שותפיו האירופיים של ג'זאר. יש אף שטענו שג'זאר חשב לנטוש את עכו אך האירופאים שכנעו אותו להילחם. שני אלו היו האדמירל האנגלי ויליאם סידני סמית, ואנטואן דה פיליפו קצין תותחנים מלוכני צרפתי שלמד עם נפוליון. דה-פיליפו שהכיר היטב את הצבא הצרפתי, הגדיל לעשות ובנקודת התורפה של החומה, בנה בתוך העיר חומה נוספת. כשפרצו הצרפתים סוף סוף (בנקודה אותה חזה פיליפו), גילו לפתע חומה חדשה מולם, מה שגרם לייאוש מידי.

גיבור נוסף של המצור היה חיים פרחי היהודי, עוזרו הראשי של אל-ג'זאר. הוא היה אחראי על כל הצד הלוגיסטי והאירגוני של המצור, וזאת עלתה בידו. נעיר רק שגם הוא לא יצא נקי מזעמו של אל-ג'זאר ובשלב מסוים ביחסיהם (עוד קודם למצור, הורה אל-ג'זאר על ניקור עינו וקיצוץ אפו). ובכל זאת המשיך זה לשרתו עד יום מותו של ג'זאר.

על עכו הגן אחמד אל-ג'זאר, שידוע היה בכינויו 'הקצב'. זאת בשל מנהגו לצוות על הטלת מומים באנשים, קיצוץ אף/אוזן/יד, הוצאת עיניים, ושאר עינויים קשים כיד הדמיון הטובה עליו.

חליחל נטל לעצמו חירות ספרותית ופה ושם תיאוריו אינם תואמים את הידוע לנו. אך ככלל ניתן לומר שספרו משקף נכונה את שאירע (וסביר להניח שנכתב אחרי תחקיר ארוך וממצה). אלא שלתוך מסגרת היסטורית ידועה זו שזר חליחל כמה רעיונות דמיוניים (שהיו ובעיקר לא היו). כך למשל יחסו של נפוליאון לאל-ג'זאר. שניהם היו שליטים אימתניים, תוקפניים, שופכי דמים, ולא צמחוניים במיוחד. אולם נפוליאון היה ידוע גם כרומנטיקן (כגון במכתבי האהבה הרגשניים שלו לאשתו), צד שלא היה לאל-ג'זאר. שלא לדבר על דבקותו העקרונית של נפוליאון ברעיונות של שיוויון וחירות. 'קוד נפוליאון' שנכתב בזמנו מהווה עד היום את עמוד השידרה של המשפט הצרפתי. חליחל מעמת רבות בין אישיותיהם השונות של השניים. הוא גם מנסה להיכנס לראשם של פרחי היהודי, והקצין הצרפתי דה-פיליפו. אלו המשתפים פעולה עם אל-ג'זאר אך הם עצמם חוששים ממנו.

ובעיקר, הספר עוסק רבות בבני עכו 'הפשוטים'. אלו שלא השאירו את רישומיהם על ספרי ההיסטוריה, אך חיו, סבלו, וכאבו תחת המנהיגים 'הדגולים'. הוא מתאר בצורה מבריקה ומלבבת את החיים בצל הטרור והפחד היומיומיים, הסבל בעיר הנצורה. באחד משיריו המפורסמים של

ברכט הוא שואל: "פרעה בנה את הפירמידות. רק הוא?". חליחל שואל אותנו האם רק אל-ג'זאר ונפוליאון נלחמו על עכו? והוא מנסה לענות, ובהצלחה לא מועטה. למקרא הספר אנו מרגישים לעתים את עצמנו יושבים בעכו עצמה תחת המצור.

יש לציין שהספר כולל בתוכו כמה תיאורים גרפיים אלימים מאוד ולא מלבבים במיוחד. לא ניכנס לפירוט האלימות המתוארת, אך נעיר שקיצוץ איברים איננו הסצנה הבעייתית יותר המתוארת בספר. אולם עד כמה שאלו אינם נעימים לאוזנו, הרי אלו היו חלק בלתי נפרד של המציאות באותה תקופה (ונזכור שאפילו בימינו חיתוך ראשים נעשה לצערנו בסרטונים הזמינים לכולם). מי שתיאורים מסוג זה מפריעים לו, מוטב שיעבור לספר אחר.

הספר עוסק רבות בבני עכו 'הפשוטים'. אלו שלא השאירו את רישומיהם על ספרי ההיסטוריה, אך חיו, סבלו, וכאבו תחת המנהיגים 'הדגולים'. הוא מתאר בצורה מבריקה ומלבבת את החיים בצל הטרור והפחד היומיומיים, הסבל בעיר הנצורה.

עלא חליחל הוא סופר ערבי ישראלי שכבר כתב כמה וכמה ספרים בערבית. הוא מתגורר כמובן בעכו (איך לא?). זהו ספרו השני שתורגם לעברית (קדם לו יחסי הסודיים עם קרלה ברוני שפורסם בשנת 2012). מדובר ביוצר רב-תחומי שעוסק גם בתסריטאות, תיאטרון, הוראה ועוד. סביר להניח שעוד נראה ספרים חדשים שלו שיתורגמו לעברית.

מומלץ לכל מי שחובב רומנים היסטוריים ולא מתרגש מדי מתיאורי אלימות לא קלים.